

MAGDALENA MAĆKOWIAK
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Turystyki Wiejskiej

ODPOWIEDZIALNE SPOŁECZNIE WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WSI W TURYSTYCE

Nadesłany: 06.11.2019   Zaakceptowany do druku: 19.11.2019

1. Wstęp

„Odpowiedzialność jest to temat, w którym streszcza się i objawia wielka choroba naszej cywilizacji – choroba być może jeszcze nie śmiertelna, lecz niezwykle niepokojąca” [Kołakowski 1999]. Profesor Kołakowski odnosił to stwierdzenie głównie do umiejętności przyjmowania na siebie winy przez jednostkę w sensie moralnym. Jednak kwestia odpowiedzialności rozumianej jako poczucie obowiązku zadbania o kogoś lub o coś, podejmowana jest też w sferze biznesu, w tym także turystyki.

Jak podkreśla Goodwin [2011], turystyka odpowiedzialna nie jest odrębną, izolowaną formą, ale przenika się z innymi formami aktywności ludzkiej i ewoluuje wraz ze zmieniającymi się potrzebami i postawami ludzi.

Oczywiście z punktu widzenia rozwoju obszaru recepcji turystycznej najbardziej korzystne wydają się te formy turystyki i sposoby wykorzystania potencjału, które przyczyniają się do dużego ruchu turystycznego, dają zatrudnienie i generują znaczące wpływy do budżetów społeczności lokalnych. Często jednak w takich przypadkach atrakcyjność ma wtórny i wykreowany charakter.

Problem jakości oferty związany z wykorzystaniem autentycznych zasobów, dotyczy także produktów turystyki wiejskiej, budowanych w oparciu o elementy dziedzictwa kulturowego tych obszarów. Tworzenie takich atrakcji może bowiem, z jednej strony prowadzić do komercjalizacji zasobów kultury ludowej, z drugiej natomiast może się przyczynić do ich zachowania, ocalenia bądź ponownego zaistnienia w środowisku wiejskim.

Oczywiście bardziej pożądana jest druga z tych opcji, będąca przejawem działań odpowiedzialnych społecznie, bazujących na świadomości, że określenie własnego dziedzictwa kulturowego dostarcza społeczności lokalnej niezbędnej

dozy stabilizacji, stanowi podstawę identyfikacji i poczucia wartości własnej grupy, wpływa na jej integrację i wspólnotę dążeń wyznaczającą kierunki rozwoju [Tomicki 1981]. Jednym z nich może być właśnie turystyka wiejska, uznawana w relacji z kulturą ludową zarówno za jej przedmiot, jak i podmiot [Małek 2003].

Biorąc pod uwagę wartość, jaką przedstawia kultura wsi dla rozwoju turystyki na tych obszarach należy zadać sobie pytanie, jak zachować równowagę pomiędzy autentycznością i tradycją, a wymaganiami współczesności i zróżnicowanymi oczekiwaniami turystów? Jak unikać folkloru oderwanego od naturalnego kontekstu społecznego i pierwotnych znaczeń?

Artykuł ma charakter przeglądowy. Jego celem jest, z jednej strony, zidentyfikowanie zagrożeń, jakie mogą wynikać z nieodpowiedzialnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego wsi w turystyce, z drugiej natomiast wskazanie obszarów działań, jakie dla jego ochrony mogą być podejmowane przez poszczególne grupy interesariuszy.

2. Istota dziedzictwa kulturowego wsi i jego znaczenie dla społeczności lokalnych

Termin „dziedzictwo kulturowe” jest obszerny znaczeniowo i trudny do precyzyjnego zdefiniowania [Kobyliński 2011, Skaldawski 2017]. Niewątpliwie można jednak stwierdzić, że dziedzictwem jest ta część dawnych dóbr kultury, która uznana została za wartościową przez kolejne, następne pokolenia i dzięki temu dotrwała do chwili obecnej i co ważne, chociaż składa się z wytworów dawnych, jest w znacznym stopniu produktem teraźniejszości, jest współczesnym konstruktem społecznym, przypisywanym w ciągłym procesie przemian wciąż nowym zjawiskom z przeszłości [Ashworth 2007, Murzyn 2007]. Dziedzictwo stanowi zatem historię miejsc i ludzi, którzy w tych miejscach żyją [Duriasz-Bułhak, Połomski i Potok 2011]. Taki „spadek” po przodkach jest o tyle ważny, że decyduje o tożsamości, która z kolei jest odpowiedzialna za integrację społeczności lokalnej i stanowi mobilizację do wspólnej aktywności.

W ramach dziedzictwa kulturowego wymienić można dwie główne, wzajemnie powiązane grupy: dorobek kultury materialnej (tzw. zabytki nieruchome, zabytki ruchome i zabytki archeologiczne) oraz dorobek w ramach kultury duchowej obejmujący obrzędy, rytuały, zwyczaje, sposoby gospodarowania i wytwarzania przedmiotów, sposoby uprawy ziemi i hodowli lub chowu zwierząt, czy wytwarzanie dzieł o walorach artystycznych, a także folklor muzyczny, taneczny i słowny (w tym gwary, legendy, mowy obrzędowe) oraz tradycje życia rodzinnego, sąsiedzkiego i wspólnotowego [Hełpa-Liszkowska 2013]. Wskazuje się także trzeci nurt, związany z kulturą gospodarowania przestrzenią [Szczepańska, Wilkaniec 2017].

Współcześnie społeczności lokalne odzyskują swoją tożsamość, która nie jest już powodem do wstydu, lecz dumy z tego, gdzie się żyje i kim jest. Wskrzeszanie tradycji i odkurzenie lokalnej historii nabiera coraz większego znaczenia, mieszkańcy wsi chętnie chwala się i tradycjami i folklorem [<https://www.agrofakt.pl/dziedzictwo-kulturowe-wsi/>].

Pełne i harmonijne wykorzystanie zasobów kulturowych danego obszaru stanowi podstawową przesłankę rozwoju lokalnego, opartego na czynnikach endogenicznych [Murzyn-Kupisz 2012]. Poczucie identyfikacji społeczeństw lokalnych z obszarem, na którym mieszkają, oparte na przesłankach kulturowych i tradycji historycznej, jest jednym z „miękkich”, trudno mierzalnych czynników rozwojowych [Brdulak 2011].

W obecnym środowisku wiejskim kultura ludowa funkcjonuje w postaci relikwów kultury dawnej, kultury ludowej dawnej uwspółcześnionej, bądź kultury ludowej o charakterze komercyjnym. Należy przy tym zaznaczyć, że kultura ludowa komercyjna może przyjmować formę zarówno autentyczną (produkty zgodne z dawną tradycją) oraz nieautentyczną (produkty mają za zadanie jedynie spełniać oczekiwania np. turystów – mają być proste, ładne, łatwe w transporcie, o uproszczonej i zrozumiałej formie) [Mokras-Grabowska 2009].

3. Interesariusze turystyki wiejskiej a zasoby kulturowe

Turystyka wiejska w bardzo naturalny sposób umożliwia eksponowanie elementów kultury ludowej. Ten walor stanowi bowiem podstawę jej specyfiki [MacDonald, Jolliffe 2003; Mikos von Rohrscheidt 2008]. Dla turystów wypoczywających na obszarach wiejskich akcentowanie dziedzictwa kulturowego jest obok jakości oferowanych usług i czystości środowiska przyrodniczego, ważnym wyróżnikiem regionu. Możliwość podziwiania zachowanych zabytków architektury, poznanie legend i przypowieści ludowych, uczestnictwo w tradycyjnym wiejskim życiu jest ważnym elementem decydującym o wyborze konkretnej oferty turystycznej i może stanowić element przewagi konkurencyjnej regionu na silnie nasyconym rynku [Bandarin i in. 2011, Ursache 2015, Christou i in. 2018].

Planując rozwój turystyki bazującej na potencjale kulturowym, należy jednak pamiętać, że dziedzictwo to, zwłaszcza w swoich niematerialnych przejawach, jest bardzo wrażliwe. Brak świadomości w odniesieniu do wartości dziedzictwa kulturowego jest największym wrogiem zarówno dla niego samego, jak i dla rozwoju lokalnego [Helpa-Liszkowska 2013].

Rozwiązaniem jest postulowanie zrównoważonego rozwoju turystyki, odpowiedzialnego za wykorzystanie najcenniejszych wartości kulturowych obszaru [Majewski 2012, Mihalic 2016]. Realizacja założeń tej idei jest jednak o tyle

trudna, że definiowanie i określanie korzyści, jakie można czerpać z użytkowania dziedzictwa kulturowego zależy od grup interesariuszy zaangażowanych w rozwój turystyki na danym terenie. Są nimi m.in. usługodawcy, mieszkańcy, władze lokalne, turyści, organizacje pozarządowe, urzędnicy czy uczelnie.

Turystyka jest, obok m.in. badań naukowych, edukacji, promowania integracji i podtrzymywania solidarności społecznej, wykorzystywania elementów dziedzictwa jako symboli reklamowych, jedną z form „konsumpcji” dziedzictwa kulturowego. Wszystkie te, tak bardzo różniące się od siebie formy działań, łączy ze sobą postawa wobec dziedzictwa, oparta na dążeniu do pewnego „zysku”, który może przybierać rozmaite postacie, niekiedy społeczne, niekiedy zaś *stricte* finansowe [Kobyliński 2011].

Oczywiście podstawą dla długotrwałego wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w rozwoju turystyki jest dbałość o jego ochronę. Tradycyjna „ochrona zabytków” czy „dóbr kultury”, charakterystyczna dla etapu istnienia państw o scentralizowanej administracji, opierała się na wyspecjalizowanych służbach konserwatorskich, kompetencjach administracyjnych, dokonywaniu aktów władczych oraz eksperckich kryteriach ewaluacji zabytków i arbitralnych decyzjach, co do ich losu. Współczesne „zarządzanie dziedzictwem kulturowym” opiera się natomiast na publicznej partycypacji w procesach konserwacji, wiedzy naukowej, negocjacjach i doradztwie, uwzględnianiu opinii różnych sektorów społeczeństwa i publicznym uzasadnianiu decyzji [Gutowska, Kobyliński 2011].

Paradygmat partnerstwa w działaniach ochronnych i sposobach użytkowania dziedzictwa wydaje się głęboko uzasadniony. Oddanie decyzji o tym, co jest dziedzictwem i sposobie jego wykorzystania, wyłącznie w ręce ekspertów w zakresie badania, dokumentowania i ochrony różnych kategorii dóbr kultury, może spowodować, że w procesie decyzyjnym nie zostaną uwzględnione interes i stanowisko społeczności lokalnych – gospodarzy i depozytariuszy dziedzictwa.

Przekazanie decyzji o uznaniu za dziedzictwo określonych zasobów kultury jedynie społecznościom lokalnym może zaś prowadzić do utraty lub degradacji wartości wielu z nich, których wartość nie jest powszechnie rozpoznana i doceniana [Skaldawski 2017].

Najbardziej racjonalne wydaje się zatem włączenie w proces uznawania za dziedzictwo zarówno ekspertów, jak i społeczności. Różne grupy społeczne świadome już wartości historycznych, artystycznych, naukowych, powinny deklarować wolę zachowania tych dóbr kultury, które uznają za część swojego dziedzictwa i brać udział w zarządzaniu nimi.

Tak rozumiana idea partnerstwa otwiera przestrzeń dla możliwości wdrażania koncepcji społecznej odpowiedzialności [Woźniczka 2013]. Partnerstwa między różnymi instytucjami mają istotne znaczenie w procesie zaangażowania

interesariuszy i mogą doprowadzać do kreatywnych rozwiązań pojawiających się problemów [Grayson, Hodges 2004]. Partnerstwa takie powinny opierać się na wzajemnym zaufaniu i racjonalnym podziale korzyści, co ma ogromne znaczenie w budowaniu produktów w turystyce wiejskiej, uwzględniających potrzeby i oczekiwania wszystkich zaangażowanych w nie interesariuszy [Maćkowiak, Graja-Zwolińska 2017].

4. Odpowiedzialność społeczna wobec dziedzictwa kulturowego w turystyce wiejskiej

Przygotowanie każdego rodzaju produktu turystycznego i jego realizacja, tak na poziomie pozarynkowym jak i rynkowym, wiąże się z określonymi działaniami w zakresie organizacji, planowania zadań, wykorzystania różnorodnych walorów, szeroko rozumianej współpracy, zatrudnienia czy finansów. Płaszczyzny te stwarzają możliwość wykazania się odpowiedzialnością przez wszystkie grupy interesariuszy [Idziak 2011; Leslie 2012; Pascariu, Frunz 2012; Coles i in. 2013; Stawicka 2016].

Odpowiedzialność społeczna jest przede wszystkim rozumiana jako świadomość wpływu wywieranego przez określoną działalność na społeczeństwo i środowisko w jej otoczeniu. Decyzje i działania powinny być przejrzyste oraz oparte na etyce, uczciwości, równości i prawości. Odpowiedzialność przejawia się także szacunkiem dla potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz akceptacją i respektowaniem przepisów obowiązującego prawa. Niezmiernie ważne jest również poszanowanie praw człowieka oraz uwzględnienie zarówno ich wagi, jak i uniwersalności [Projekt standardu..., 2009].

Dotyczy to również turystyki wiejskiej, której największa wartość przejawia się w kształtowaniu ofert bazujących na oddolnych inicjatywach, zakorzenionych w lokalnych społecznościach, tworzonych w oparciu o ich zasoby. Dzięki temu budowany jest kapitał społeczny, poprawia się sytuacja ekonomiczna mieszkańców, ograniczane jest bezrobocie, następuje integracja wspólnoty.

W dziedzictwie kulturowym wykorzystywanym odpowiedzialnie dla rozwoju turystyki należy „poszukiwać nie dekoracyjnej atrakcyjności czy szlachetnej egzotyki rzeczy dawnych, ale odpowiedzi na pytanie, w czym dziedzictwo kulturowe pomaga nam zrozumieć nas samych i w czym staje się inspiracją do nowego” [Bartosz 2011].

Tymczasem zyski płynące z turystyki, niejednokrotnie stanowiące zasadnicze źródło dochodów jakiejś społeczności, a nawet warunek jej przetrwania, mogą powodować chęć dostosowania kulturowych przejawów dziedzictwa do oczekiwań widzów spoza danej społeczności, które kształtowane są często przez medialną kulturę spektaklu. Rodzi to niebezpieczeństwo dekontekstualizacji i swoistej teatralizacji danego zjawiska, występujące często jako implikacja źle pojętych działań na rzecz zwiększenia atrakcyjności walorów turystycznych, zwiększenia

spektakularności zjawiska: teatralizacji obrzędów o charakterze performatywnym, powiększania składów kapel muzycznych, dostosowywania układów tanecznych czy kostiumów [Ratajski 2015].

Trudno także przeciwstawić się procesom cywilizacyjnym, które powodują, że często mniej cenne zjawiska wypierają tradycje miejscowe tylko ze względu na brak świadomości wartości własnej kultury. Stąd ważne stają się szkolenia społeczności lokalnych, podnoszące poczucie wartości tradycyjnych, umiejętności czy obrzędów, szczególnie wśród młodego pokolenia. Obiektem szczególnej ochrony powinny być te społeczności i osoby, które są nośnikami żywej kultury niematerialnej, a zasadniczym celem – zapewnienie kontynuacji tej kultury.

Dążenie do odpowiedzialnego wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w turystyce wiejskiej jest niewątpliwie procesem, związanym z [Gałuszka 2008]:

- uwzględnianiem możliwości decyzyjnych oraz skali decyzyjności i wpływu poszczególnych partnerów, różnych perspektyw spojrzenia na dany obszar czy temat (inne u zarządzających dziedzictwem, turystów oraz w lokalnej społeczności); wyszukiwaniem przejawów dziedzictwa; szacowaniem ważności dziedzictwa; odwoływaniem się do lokalnej tożsamości, symboli, elementów składających się na osobowość danego regionu, a jednocześnie jego mieszkańców;
- zawieraniem partnerstw i porozumień w celu podejmowania poszczególnych działań; inwestowaniem w ludzi i miejsca; dostarczaniem wysokiej jakości doświadczeń dla odwiedzających;
- respektowaniem praw i obowiązków rdzennych mieszkańców.

Przejawem odpowiedzialnego zarządzania dziedzictwem kulturowym wsi, a tym samym optymalnego sposobu wykorzystania ukrytego w nim potencjału dla rozwoju turystyki, jest także wdrażanie w działania następujących zasad [Sprawozdanie z konferencji... 2010, za: Hełpa-Liszkowska 2013]:

- dziedzictwo kulturowe to rzecz do „myślenia” nie tylko do „konserwacji”; przemyślenie i interpretacja są niezbędne, aby trwało i rozwijało się;
- kreatywność rozwija się za sprawą rozbudzenia kulturowych potrzeb;
- rozbudzanie kulturowych potrzeb wymaga stworzenia warunków wyboru, pokazywania różnych sposobów zaspokajania potrzeb i różnych wzorów;
- potrzebne są wielowątkowe wydarzenia o synergicznych efektach, łączących różne elementy dziedzictwa;
- technologie informatyczne są niezbędnym warunkiem rozpowszechniania treści kulturowych, zwłaszcza jeśli technologie generują interaktywność;
- osoby, które mają odgrywać ważną rolę w działalności kulturalnej, nie mogą być tylko animatorami, potrzebni są kompetentni przewodnicy po obszarze kultury.

5. Podsumowanie

Uwzględnienie lokalnych zasobów kulturowych jest jednym z warunków koniecznych dla właściwego gospodarowania obszarami wiejskimi oraz efektywnego rozwoju, a tym samym podniesienia konkurencyjności danego obszaru. To właśnie kultura warunkuje w znacznym stopniu dynamikę i kierunek rozwoju gospodarczego, w tym także turystyki [Krzyminiewska 2010].

Zapewnienie turystom możliwości udziału w tradycyjnym wiejskim życiu, poznania obyczajów, systemu wartości ludzi mieszkających na wsi, powrotu do natury i odkrywania tradycji, stanowi charakterystyczne, najbardziej pożądane cechy oferty turystyki wiejskiej. Istotne jest jednak, że elementy dziedzictwa kulturowego znajdują swój sens tylko na określonym terenie, w określonym otoczeniu i przy odpowiedzialnym sposobie wykorzystania.

Turystyka jest na tyle odpowiedzialna, na ile odpowiedzialni są jej uczestnicy. Diagnozując poziom odpowiedzialności turystyki wobec dziedzictwa kulturowego wsi należy więc przede wszystkim zwrócić uwagę na reguły, według których funkcjonują turyści, usługodawcy, władze lokalne i mieszkańcy, pytając o system wartości osób uczestniczących w turystyce, o odpowiedzialne zachowania rynku, będącego pod presją wzrastającej konkurencji [Kaźmierczak 2014].

Odpowiedzialne wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego wsi dla rozwoju turystyki powinno bazować przede wszystkim na świadomości potencjału jego materialnych i niematerialnych zasobów, który może zostać użyty dla przyszłego rozwoju. Tylko umiejętne korzystanie z odziedziczonych po przodkach dóbr kultury i harmonijne ich włączanie do zachodzących obecnie dynamicznych przemian daje gwarancję skutecznej ochrony.

Jest to jednak zadanie nie tylko dla społeczności lokalnych, dla których kultywowanie własnego dziedzictwa kulturowego powinno być dowodem dumy z własnej historii, przywiązania do określonych wartości i traktowania ich jako gwarancji integracji i przyszłej pomyślności. Wszystkie grupy interesariuszy biorących udział w kształtowaniu produktu turystycznego bazującego na potencjale kulturowym wsi powinny mieć świadomość, że wchodzą w relację nie tylko z wykorzystywanymi elementami dziedzictwa, ale tworzą także sieci zależności pomiędzy sobą, które powinny skutkować budowaniem wartościowych i odpowiedzialnych działań partnerskich.

LITERATURA

Publikacje zwarte:

1. Ashworth G.J. (2007): Sfragmentaryzowane dziedzictwo: sfragmentaryzowany instrument sfragmentaryzowanej polityki, (w:) M.A. Murzyn, J. Purchla (red.), *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*, Kraków, s. 29-42.

2. Duriasz-Bułhak J., Połomski, K., Potok A. (red.) (2011): *Rzecz o dziedzictwie na wsi. Rady, przykłady, informacje.* Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa.
3. Gałuszka N. (2008): *Turystyka dziedzictwa. Poradnik dla organizacji pozarządowych.* Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków.
4. Goodwin H. (2011): *Taking Responsibility for Tourism.* Goodfellow Publishers Limited, Oxford.
5. Grayson D., Hodges A. (2004): *Corporate Social Opportunity – 7 steps to make a corporate social responsibility work for your business, GPL.*
6. Krzyminiewska G. (2010): *Kulturowe aspekty rozwoju obszarów wiejskich.* W: S. Sokołowska, A. Mijał (red.) *Wieś i rolnictwo w procesie zmian, Czynniki rozwoju obszarów wiejskich.* Uniwersytet Opolski, Opole.
7. Leslie D. (2012): *Responsible Tourism. Concepts, Theory and Practice.* CABI, Wallingford.
8. Maćkowiak M., Graja-Zwolińska S. (2017): *Znaczenie zaufania w budowaniu współpracy sieciowej w turystyce wiejskiej.* W: Wojciechowska J. (red.) *Sieci współpracy w turystyce wiejskiej, stan obecny i wyzwania,* CDR Kraków, Kraków-Łódź, 57-70.
9. Majewski J. (2012): *Nowa generacji produktów turystyki wiejskiej.* W: Majewski J. (red.) *Wiejski produkt turystyczny. Doświadczenia i wyzwania.* Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii i Prawa im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach, 54-57.
10. Mikos von Rohrscheidt A. (2008): *Turystyka kulturowa. Fenomen. Potencjał. Perspektywy.* Podręcznik akademicki, GWSHM Milenium, Gniezno.
11. Murzyn M.A. (2007): *Dziedzictwo kulturowe w okresie przemian: szanse i wyzwania.* W: M.A. Murzyn i J. Purchla (red.), *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania.* Kraków, 139-154.
12. Murzyn-Kupisz M. (2012): *Dziedzictwo kulturowe a rozwój lokalny.* Zeszyty Naukowe, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Seria Specjalna, Monografie, 221, 350.
13. Ratajski S. (2015): *Zagrożenia dziedzictwa niematerialnego według Konwencji UNESCO z 2003 roku.* W: Adamowski J., Smyk K. *Niematerialne dziedzictwo kulturowe: zakresy – identyfikacja – zagrożenia,* Tom II, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej Instytut Dziedzictwa, Lublin-Warszawa, 15-26.
14. Skaldawski B. (2017): *Problematyka definicji dziedzictwa.* W: *Dziedzictwo kulturowe w badaniach, Tom 1: Polacy wobec dziedzictwa. Raport z badań społecznych,* Narodowy Instytut Dziedzictwa, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa – Kraków, 9-13.
15. *Sprawozdanie z konferencji: Kultura i dziedzictwo kulturowe w rozwoju regionu,* 20 maja 2010, Tyniec.
16. Stawicka E. (2016): *Aspekt społecznej odpowiedzialności w turystyce.* W A. Sieczko (Ed.), *Współczesne problemy rozwoju turystyki.* *Turystyka i Rozwój Regionalny* (6). (pp. 99-111). Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
17. Tomicki R. (1981): *Kultura, dziedzictwo, tradycja.* W: Biernacka M., Frankowska M., Paprocka W. (red) *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej,* t.2, PAN, Wrocław, s.353-370.

Czasopisma

18. Bandarin F., Hosagrahar J., Sailer Albernaz F. (2011): *Why development needs culture.* *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 1(1), 15-25.
19. Bartosz A. (2011): *Dziedzictwo kulturowe – droga nowoczesności.* *Małopolskie Studia Regionalne*, nr 1 (21).

20. Christou P., Farmaki A., Evangelou G. (2018): Nurturing nostalgia?: A response from rural tourism stakeholders *Tourism Management*, Volume 69, 42-51.
21. Coles T., Fenclova E., Dinan C. (2013): Tourism and corporate social responsibility: A critical review and research agenda. *Tourism Management Perspectives* 6, 122-141.
22. Gutowska K., Kobyliński Z. (2011): Zarządzanie dziedzictwem kulturowym – nowa dziedzina nauczania akademickiego i badań. *Mazowsze. Studia Regionalne* nr 6, 51-72.
23. Helpa-Liszowska K. (2013): Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju lokalnego. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 1, 6 (255), 7-18.
24. Idziak W. (2011): Turystyka społeczna – inspiracje dla turystyki wiejskiej. *Folia Pommer. Univ. Technol. Stetin. Oeconomica*, 288(64), 9-18.
25. Kaźmierczak M. (2014): Turysta kulturowy – wpływ na otoczenie W: Gnieźnieńskie Forum Ekspertów Turystyki Kulturowej, Pytanie 46, Turystyka Kulturowa, www.turystykakulturowa.org, Nr 1
26. Kobyliński Z. (2011): Czym jest, komu jest potrzebne i do kogo należy dziedzictwo kulturowe? *Mazowsze. Studia Regionalne*, nr 7, 21-47.
27. Kołakowski L., (1999): Odpowiedzialność (1994) W: *Moje słuszne poglądy na wszystko*. Kraków.
28. MacDonald R., Jolliffe L. (2003): Cultural rural tourism Evidence from Canada, *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, No. 2, 307-322.
29. Małek J. (2003): Turystyka kulturowa jako czynnik rozwoju lokalnego, *Prace i Studia Geograficzne*, t. 32, Warszawa.
30. Mihalic T. (2016): Sustainable-responsible tourism discourse – Towards ‘responsustable’ tourism. *Journal of Cleaner Production*, 111, 461-470.
31. Mokras-Grabowska J. (2009): Możliwości rozwoju turystyki kulturowej obszarów wiejskich w Polsce. *Turystyka Kulturowa*, www.turystykakulturowa.org Nr 1, 15-31.
32. Pascariu G.C., Frunz R. (2012): Corporate social responsibility and sustainable development of tourism destinations – an analysis from the perspective of the developing regions in the European context *CES Working Papers*, Vol 4(4), 772-794.
33. Szczepańska M., Wilkaniec A. (2017): Rola zasobów krajobrazu kulturowego obszarów wiejskich w procesie odnowy wsi i rozwoju lokalnego na przykładzie Długiej Gośliny w województwie wielkopolskim, *Studia Obszarów Wiejskich*, tom 45, 85-104.
34. Ursache M. (2015): Tourism – significant driver shaping a destinations heritage *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 188, 130 – 137.

Akty prawne

35. Projekt standardu ISO/DIS 26000 (2009): Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna. Genewa.

Dokumenty elektroniczne

36. Brdulak J. (2011): Cechy rozwoju lokalnego W: *Praktyczna teoria. Demografia przedsiębiorstw*. <http://www.praktycznateoria.pl/cechy-rozwoju-lokalnego/> [dostęp: 03.11.2019]
37. <https://www.agrofakt.pl/dziedzictwo-kulturowe-wsi/>
38. Woźniczka J. (2013): Partnerstwo, jako narzędzie społecznej odpowiedzialności biznesu, <http://odpowiedzialnybiznes.pl/artykuly/partnerstwo-jako-narzedzie-spoecznej-odpowiedzialnosc-biznesu/> [dostęp: 03.11.2019]

MAGDALENA MAĆKOWIAK

**ODPOWIEDZIALNE SPOŁECZNIE WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO WSI W TURYSTYCE**

Słowa kluczowe: *Turystyka wiejska, dziedzictwo kulturowe, odpowiedzialność społeczna*

STRESZCZENIE

Dziedzictwo kulturowe jest elementem niepodważalnie wpływającym na atrakcyjność turystyczną obszarów wiejskich. Jednak rozważając jego wykorzystanie w perspektywie trwałego rozwoju lokalnego pamiętać należy, że zasoby te nie są niewyczerpywalne i niezniszczalne. Niezwykle ważna jest zatem świadomość odpowiedzialnego użytkowania zarówno materialnych, jak i niematerialnych elementów dziedzictwa.

Celem teoretycznej analizy zawartej w artykule jest próba odpowiedzi na pytanie, jak w kontekście potencjalnych zagrożeń związanych z nieodpowiedzialnym użytkowaniem dziedzictwa kulturowego wsi w rozwoju turystyki, powinny wyglądać odpowiedzialne społecznie działania poszczególnych grup interesariuszy, sprzyjające jego podtrzymaniu i ochronie.

MAGDALENA MAĆKOWIAK

**SOCIALLY RESPONSIBLE USE OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE VILLAGE
IN TOURISM.**

Keywords: *Rural tourism, cultural heritage, social responsibility*

SUMMARY

Cultural heritage is an element which undoubtedly influences the tourist attractiveness of rural areas. However, when considering its use in the perspective of sustainable development, it should be remembered that these resources are not inexhaustible and indestructible. Therefore, awareness of the responsible use of both tangible and intangible elements of heritage is extremely important.

The purpose of the theoretical analysis contained in the article is to try to answer the question how in the context of potential threats related to the irresponsible use of the cultural heritage of villages in tourism development, socially responsible actions of individual stakeholder groups should be considered, supporting its sustainability and protection.

e-mail: mackowiak_magda@wp.pl